

Friedrich Naumann,

Das Tagebuch des Friedrich Naumann: Reisebeschreibungen eines kaiserlichen Leibkochs / Friedrich Naumann'ın Günlüğü: Kraliyet Aşçıbaşının Seyahat Notları,

Herausgeber/Yayınlayanlar: Stephan Theilig, Michael Röling, çev. Kübra Küçük, Freiburg im Breisgau: Rombach Verlag, 2015, ISBN: 9783793097914.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayımlanan Kraliyet Aşçıbaşısı Friedrich Naumann'ın Günlüğü (*Das Tagebuch des Friedrich Naumann: Reisebeschreibungen eines kaiserlichen Leibkochs*. Für das Brandenburg-Preussen Museum Wustrau und das Yunus Emre Institut herausgegeben und eingeleitet von Stephan Theilig und Michael Röling, Freiburg in Breisgau: Rombach Verlag, 2015), Kübra Küçük tarafından Türkçe'ye çevrilmiş bulunmaktadır. Redaksiyon işini M. Fatih Kutan yerine getirmiştir. Kitap, Köln Yunus Emre Enstitüsü Müdürü Dr. Yılmaz Bulut tarafından kaleme alınan bir takdim yazısıyla okurlara sunulmaktadır.

Kayzer II. Wilhelm -bu sefer yanında eşi Agusta Viktoria olduğu halde- 11 Ekim - 26 Kasım (1898) arasında devam edecek olan ikinci Şark seyahatine çıkmıştır.¹ İmparatorluk çifti önce İstanbul'a gelmiş ve II. Abdülhamid tarafından gerektiği gibi ağırlanmış ve daha sonra Kudüs'e doğru seyahatlerine devam etmişlerdir.² Alman imparatoru ve eşinin alışmış oldukları damak zevkine uygun olarak sofrta tertibi amacıyla II. Abdülhamid tarafından özel olarak getirtilen aşçıların başında bulunan Friedrich Naumann'ın tutmuş olduğu notlar, bu seyahati başka bir açıdan kayda almaktadır. Aşçıbaşının tarihsel veri anlamında pek de önemli olmayan, eski imlâda ve deşifresi zor el yazması (Kurrentschrift) notlarının seneler sonra ortaya çıkartılması ve de basılmış olması kendisi için talihli bir gelişmedir.

1 Kayser'in birinci ziyareti 1889, üçüncüsü ise 1917 senesindedir.

2 Kayser'in bu önemli seyahati ile ilgili çalışmalar mevcuttur. Bk. Necmettin Alkan, "Dış siyasetin bir aracı olarak hükümdar gezileri: Kayser II. Wilhelm'in 1898 Şark seyahati", *Osmanlı Araştırmaları*, XXXI, İstanbul 2018, s. 9-53; Ö. Kürşad Karacagil, "II. Wilhelm'in Osmanlı imparatorluğu ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın günlüğü (1898)", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 24/Güz, İstanbul 2014, s. 73-92; Salih Kış, "Alman imparatoru II. Wilhelm'in haçlı rüyası ve 1898 Kudüs seyahati", *SUTAD*, 42/Güz 2017, s. 487-506; Hatice Çelik, *Türk basınında Alman imparatoru II. Wilhelm'in 1898 tarihli İstanbul ve Kudüs seyahati*. Erzurum Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2020; Merve Savaş, *Alman imparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye ziyareti (1898)*. Fatih Sultan Mehmed Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

Ancak, onu artık unutulmaz kılacak olan şey, Türkçe çevirideki korkunç tercüme hatalarıdır. Yunus Emre'ye saygıyı talep eden bu tanıtma, böyle bir zafiyetin tahrikiyle kaleme alınmıştır. Zira bir ömür boyu şeyhi Taptuk Dede'nin dergâhına eğri bir odun dahi sokmayan *Yunus Emre*'nin adını taşıyan bir kurumun neşrettiği kitaplarda bir virgül hatasının dahi yer alması câiz değildir.

Tanıtmamızı çeviri metindeki eğri odunların sadece bir kısmını örnekleyerek yapacağız ve Yunus Emre'yi daha fazla rencide etmekten kaçınacağız.

s. 22: Friedrich Naumann hatırat notlarının takdiminde, “*Majesteleri Alman imparatorluk çiftinin* Türkiye ve Filistin ziyaretleri esnasında *Padişah hizmetinde müstahdem* olmak üzere Bay Baumgartner ve Kurofski ile beraber yaptığım seyahat” demektedir. Almancası: *Meine Reise als Angestellter des Sultans während des Besuches* (metinde **dem Besuch** yazılmış olması yanlıştır. Gramatik olarak kelime *Dativ* değil *Genetiv* olacak) *Ihrer Majestäten, des deutschen Kaiserpaares, in der Türkei und Palästina...*. Bu cümle şöyle çevrilmiştir: **Alman kraliyet çiftinin** Türkiye ve Filistin ziyareti esnasında **Padişah'ın yardımcısı olarak...** ile beraber yaptığım seyahat”.

İmparator ve İmparatoriçe, **Kraliyet çifte** (**majesteleri** denilmesi çeviri dışı bırakılmış) ve de padişah tarafından ücretiyle istihdam edilmek üzere getirilen aşçıbaşı hazretleri aniden **Padişahın yardımcısı** oluvermiş! Bu başlangıç nasıl bir çeviri ile karşı karşıya olduğumuzun işareti ve ikazıdır!

Almanca metinde geçen **Kaiser** kelimesi çeviride devamlı olarak **Kral** (König) olarak karşılanmaktadır ve yanlıştır.

s. 9: “Türcken, Mohren, Tartaren” (Einleitung, s. 9), “Türkler, Berberler ve Tatarlar” (Önsöz II, s. 15), Berberiler olacak!

s. 25: “Berlin'deki (in Berlin) Avusturya-Macaristan elçiliğinde...”. *Berlin* çeviriye alınmamış.

Oeconom, iktisatçı olarak verilmektedir, vekilharç olarak çevrilmeliydi. “F. W. Borchard yanında iktisatçı olduğum zamanlarda” (Als ich noch *Oeconom* bei F. W. Borchard war).

Oberceromonienmeister = Teşrifatçıbaşı.

Oberceromonienmeister Amt = *Baş teşrifatçılık makamı* olarak çevrilmeli. “*teşrifatçı idaresi...*” değil.

“Teşrifatçıbaşı ekselansları Münir Paşa’nın oğlu Enver Bey...” . *Teşrifatçıbaşı* unutulmuş.

(Enver Bey) Berlin’de Türk Devleti’nin askeri ateşesi *inceltme işareti olarak şapkalı yazılmalı* idi”. Cümle içindeki italik olarak vurguladığımız bu kaydın silinmesi unutulmuş.

s. 29: Donaukanal=Tuna kanalı olmalı, Tuna kolonu değil.

s. 30: Pusta =Macar ovalarının bozkırı şeklinde çevrilmeliydi: Peşte’nin arkasında uçsuz bucaksız bozkır uzanmaktaydı.

s. 33: *Çinko fayans* değil, çinko saç kaplı (mit rothen Zinkplatten gedeckt).

Paşanın konutu değil, Prens (Fürst) konağı (des Konnek des Fürsten). Fürst kelimesi devamlı paşa olarak çevrilmekte. Aslında “Hükümdar prens” anlamındadır.

s. 34: *Asfaltlanmış* caddeler değil, taş döşeli şose (chaussirt).

Bahçelerde *yamuk ağaç* değil *sararıp solmuş / kurumuş ağaçlar*. “Einige Privatgärten haben verkümmerte Bäume oder Sträucher”. Çeviri metinde: “Bazı özel bahçelerde *yamuk ağaç* ve çalılar görünüyor”. Ayrıca *ve* değil *veya* olacak. **Yamuk ağaç!** Tam bir gülmece!

“Limanı çok iyi *kullanımına gerek yok* geniş bir iskele inşa edilmiş”, cümledeki anlamı zedeleyen “*kullanımına gerek yok*” ilavesi Almanca metinde zaten mevcut değil! Metnin denetime tâbi tutulmadığının başka bir delili!

s. 40: “Limanda müzik çalınmayan pavyonlu yaya yolları var”. Doğrusu: “Limanda müzik pavyonlarının yer aldığı güzel gezinti yerleri var, ama haliyle müzik vs. çalınmamakta”. (Am Hafen sind schöne Promenaden mit Musikpavillon, natürlich ohne Musik etc.).

“... ama aralarında kadın ve çocuk yaklaşık 200 Yunanlı ve Türklerin gemilerle gelişini izlemek enteresandı. Gelenler kaptanları tarafından gözetim altında olan işçilerdi.” Doğrusu: bunların gemilerle gelişini değil *gemiye binişlerini* (Einschiffung) izlemek ilgi çekiciydi. “Bunlar başlarındaki biri tarafından gözetilen (von einem Führer beaufsichtig) işçilerdi”.

s. 43: “*Sebebini sorduk. ‘O küçük çanakta su yok ki’, dedi. Her halde bize Baltık Denizi’nin ‘susuz bir çanak’ olduğuna inandırmak istiyordu*”. Doğrusu: “Baltık Denizi kadar olan bu denizin (kastedilen Karadeniz’dir) ‘susuz bir çanak’ olduğunu

ifade ile bizi etkilemek istiyordu”. (Wir frugen warum? Er sagte “es ist ja kein Wasser in dem kleinen Napf”. Jedenfalls wollte er uns imponieren, ein Meer wie die Ostsee und “Napf ohne Wasser”).

s. 44: Çırağan Sarayında mahpus tutulan V. Murat söz konusu edilmekte: “*Burada bize bir önceki padişahın, Sultan II. Murat’ın esir tutulduğu söylendi. Sultan II. Murat hüküm süren paşanın kardeşiydi*”. Biraz tarih bilgisi olan herkes -yazma metnin yanlış okunması sebebiyle- II. Murat denilen mahlu‘ hükümdarın V. Murat olduğunu ve yerine -padişah olarak- kardeşi II. Abdülhamid’in geçtiğini bilir. “Sultan Murad hüküm süren **paşanın** kardeşiydi”. Biraz Almancası olan herkes Fürst kelimesini Paşa diye çevirmez, ve tahta çıkmış olan için kullanmaz. “*Mahpus tutulmakta*” yerine “*esir (gefangen) tutulmakta*” demez. (Hier sagte man uns, sitzt der vorige Sultan, Murat II., gefangen, er ist der Bruder des jetzt regierenden Fürsten).

s. 46: Rengarenk kıyafetler içinde yüzlerce insan gemiye üşüştü. (drängten sich auf das Schiff). “*Yüzlerce renkli şahıs gemiye sıkıştı*” değil!

“Tam vergilerle ilgili mektubu çıkartıyordum ki...”. Doğrusu: işlemler için gerekli olan belgemi...”.

s. 47: Beşiktaş, Yeni Mahalle, İhlamur. Almanca metinde **Flamur**, ancak Türkçesi **Ihlamur** semtidir. Çeviride “*Yeni Mahalle Flamur*” denilmemeli idi? Metnin hiç denetlenmediğinin bir başka delili daha!

s. 53: “**Kaiser** Wilhelm”, **Kral** Wilhelm yanlışlığı ısrarla devam etmekte!

s. 55: “Varış günümüz olan Cuma günü herkes ayaktaydı, çünkü **Padişah’ın cami ziyaret merasimi** kutlanıyordu. Gemiden kalacak yerimize doğru yol alırken, **kiliseden** sonra vuku bulan geçit töreni sona ermişti”. Kastedilen **Cuma selâmlığı merasimi** olduğu halde **Padişahı kiliseden çıkartan** ibretlik bir tercüme!

“Mısır kral yardımcısını da gördük”. **Kral yardımcısı** değil, **Mısır Hidivi**. 24 yaşında olduğuna işaret edilen genç Hidiv 1874 doğumlu Abbas Hilmi Paşa’dır (Hidivliği 1892-1914 arası).

“Şatafatlı örtülerle döşenmiş bir at”, *mükemmel koşumlu* bir at (prächtigt bespannt).

s. 56: “Bu yüzden konferans kısa sürdü”. Kısa süren Conferenz/ konferans değil (Münir Paşa ile yapılan) *görüşme!*

“Türkler genel olarak çok yavaş bir millet (ein sehr langsamer Volk). **Yavaş** değil **ağır kanlı!** Her şeyi ağırdan alan!

s. 58: “Yıldız-Kiosk”, Yıldız Köşkü olacak. “Yıldız Köşküstten” yazılmış!

Pencereler yeşil kepenkli (mit grünen Fensterläden) değil, “yeşil panjurlu”!

s. 59: **Tsit** Köşkü, değil **Çit** Köşkü! Mekân bilgisinden tamamen uzak denetleyeni olmayan üzücü bir çeviri olmuş!

s. 60: “Stifel mit Lack Ueberschuh”, yani “ruga tozluklu çizme! *Cilalı çizmeler, üst papuç* değil!

s. 61: “... geceleyn tabutsuz ve sessiz sedasız **üzeri örtülmeden** gömülür” (... ohne Sang und Klang bei Nacht vescharrt). **Üzeri örtülmeden** kısmı Almanca metinde yok! Metni hazırlayanların gözünden kaçmış!

s. 64: “Burada bahşışsiz **birleşik** iş yürütülmüyor” (Ohne Bakschich giebt es Nichts. **Bir iş** (**birleşik** değil) **yürütülmüyor** olacak. Metinde dikkatsiz yazılımlar göze çarpıyor, ayrıca son kontrol görevi yerine getirilmemiş.

s. 65: İstanbul’da epey Yahudi, **Yunan** ve Ermeni yaşıyor”. *Rum* olacak.

s. 69: “*gıcır gıcır* tereyağ” (piecfein Butter) , “*nefis* tereyağ” denilmeliydi. Gıcır gıcır tereyağ, acaba hangi markette satılıyor?

s. 72: “Die Offiziere waren alle mit Goldtrossen und Schnüren behangen”, cümlesi: “Subayların hepsinin üzerlerinde sağlam *altın halat ve ipler* asılıydı”, diye çevrilmiş! Doğrusu: *üzerlerinde sırma işlemeli ve kordanlar asılı üniformalar* vardı. **Halat ve ipler!** Taptuk Dede’nin suratı asılmaya başladı!

s. 73: “... arasındaki meydanda Cuma öğleden önce *İstanbul liman hizmetlileri* toplanıyor”. Doğrusu: “... Cuma öğleden önce *bir sürü İstanbullu* toplanıyordu”. **Hafenhagal** yanlış okunmuş, **haufenhagal** olacak = bir yığın, bir sürü.

s. 74: “Gebetteppich” namazlık değil, **seccade** olarak çevrilmeliydi.

s. 75: “*Bol bol örtülerle* donanılmış faytonlar, *camlar delikli direklerle* kapatılmıştı.” Doğrusu: *pencereleri kafesli mükemmel donanımlı* arabalar.

Delikli direkler nasıl bir şey acaba?

“Unter Vorritt von 4 Offizieren in reicher Livree und herrlich geschirrten arabischen **Schimmeln** kommt der Wagen des Sultans”. Doğrusu: “Önde muhteşem koşumlu **meneşe/kır** [II. Osman’ın Sisli Kır ismini verdiği ve öldüğünde özel

mezar yaptırdığı, II. Mahmud'un Menevşe/Menekşe adını verdiği sevgili atları cinsinden) Arap atlarına binmiş olan zengin donanımlı üniformaları içindeki dört subayın arkasından padişah arabası gelir. Bunun üstü açıktır ve iki **dor** (kızıl-kahve, kırmızıya çalan at kestanesi renkli) beygir tarafından çekiliyor". Çeviride padişah arabası iki **TİLKİ** tarafından çekilmekte! Almanca: "*Derselbe ist offen und mit 2 Füchsen bespannt*". Ancak tilkiden kasıt, onun postunun rengidir, hayvanın kendisi değil! Mütercim burada bir tuhafılık olduğunu sezmemiş, daha da kötüsü bu "Pamuk Prenses" hikâyesini okuyan, metni denetleyen, redakte eden, kitaba sunuş yazan sayın müdür dahil olmak üzere demek ki hiç kimse metni gerçekten okumamış! Kim bilir, belki de cümleyi böyle çevirip, Yunus Emre'yi güldürmek istemişlerdir!

s. 82: "Bei jeder Verrichtung setzt sich der Türke entweder an die Erde oder auf einen niederen Schemmel". [doğru yazılış tek **m** ile olmalıydı]. Doğru çeviri: *ne zaman bir işe girişeler Türkler ya yere veya alçakça bir tabure üzerine otururlar*. Yapılan çeviri ise olacak iş değil: "**Her namaz kılıştta Türkler ya yere veya alçakça bir tabureye otururlar**". Bunu çeviren her halde namaz kılan birini hiç görmemiş olmalı! Metni okuyan, denetleyen, redakte eden, sunuş yazanlar neredeler? Taptuk Dede hayretler içinde ve kızgın! Yunus Emre ağlamaklı!

"Tasın anlamı "tabak", tabağın anlamı "tontum" derken garabet devam etmekte: Almanca: "Schüssel oder Teller heisst "tabac", Tabak heisst "Tontum". Doğrusu: Tasın anlamı tabak, Tabak'ın anlamı tütündür.

s. 94: "Burada her şey yük beygiri ile taşındığı için, **uçan bir kasabın** yolculuğuna şahitlik etmek çok entresandır". **Uçan kasap!** Almanca metinde fliegender Schlächter, yani **seyyar** kasap. **Uçan Kasap!**.. Yunus Emre dizlerini dövmekte, Taptuk Dede şaşkın!

s. 100: "Alman **kraliyet** çiftinin kaldığı **Tchali Köşk**". İmparator ve imparatoriçenin Yıldız Sarayı'nda kaldıkları meşhur **Şale Köşkü!**

Sonuç olarak; *Yamuk ağaç, uçan kasab, (kafes yerine) delikli direkler, namaz kılarken yere veya alçakça bir tabureye oturma, kiliseden çıkan padişah, iki tilkinin çektiği padişah arabası, Tchali Köşkü, Tsit Köşkü, Flamur semti, (üniformalar üzerindeki) sağlam altın halat ve ipler, "Sultan Murad hüküm süren paşanın kardeşiydi", gıcır gıcır tereyağ vs...*

Bu kadar eğri odunun yığılmasını hayretle izleyen ve giderek kızgınlığı daha da artan Taptuk Dede sonunda daha fazla dayanamadı ve haykırdı: **Bu Yunus “bizim Yunus” değil!**

Kemal Beydilli

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi